Wat is het effect van externaliserend gedrag van leerlingen op het gedrag van hun klasgenoten?

Beantwoord door Joanne Lourens (antwoordspecialist) en Annabel Vaessen (kennismakelaar Kennisrotonde)

6 juni 2024

KR. 2047

Kort antwoord

Hoe meer leerlingen met externaliserend gedrag er in een klas zitten, hoe groter de kans op externaliserende en internaliserende problematiek bij klasgenoten. Het risico is het grootst als er veel leerlingen met externaliserend gedrag in een klas zitten, en als leerlingen klasgenoten met externaliserend gedrag als vriend beschouwen. Voor leerlingen met externaliserend gedrag kan het juist positief uitpakken als zij in de klas zitten met klasgenoten zonder dit gedrag.

Antwoord

Bij externaliserend probleemgedrag is het gedrag van een leerling naar buiten gericht (Onderwijskennis, 2022). In de klas uit zich dit bijvoorbeeld in schelden, agressie, spullen van klasgenoten afpakken, brutaliteit naar de leerkracht, de regels overtreden, veel beweeglijkheid en/of door de les heen praten. In studies naar externaliserend gedrag is soms ook gekeken naar gedrag buiten de klas, zoals spijbelen. Het gaat in de studies die we voor dit antwoord gebruiken meestal niet om (alleen) gediagnosticeerde gedragsstoornissen.

Hoe meer leerlingen met externaliserend gedrag in een klas, hoe groter de kans op toename van dit gedrag bij klasgenoten

Hoe meer leerlingen met externaliserend gedrag er in een klas zitten, hoe groter de kans dat klasgenoten zelf ook **externaliserend gedrag** gaan vertonen, in de klas, op het schoolplein, thuis of later op de middelbare school. Dat blijkt uit meerdere grootschalige, longitudinale studies in het primair en voortgezet onderwijs (Busching & Krahé, 2017; Brown, 1982; Figlio, 2007; Hektner et al., 2000; Müller et al., 2016; Powers & Bierman, 2012; Snyder et al., 2005). In deze studies zijn vaak duizenden leerlingen jarenlang gevolgd, waarbij leerlingen met veel externaliserende klasgenoten zijn vergeleken met leerlingen met weinig of geen externaliserende klasgenoten.

In de klas zitten met leerlingen met externaliserend gedrag vergroot ook de kans op **internaliserend gedrag** bij klasgenoten. Dit is teruggetrokken gedrag dat niet direct te observeren is. Grootschalige studies laten namelijk zien dat leerlingen met klasgenoten met gedragsproblemen lager scoren op welzijn dan leerlingen zonder deze klasgenoten (Ruijs et al., 2010) en dat leerlingen die klasgenoten met

externaliserend gedrag als vriend beschouwen geleidelijk steeds meer symptomen van depressie tonen (Mrug et al., 2004).

Het risico op toename externaliserend gedrag is groter bij veel klasgenoten met externaliserend gedrag

Het *aantal* leerlingen met externaliserend gedrag blijkt meer invloed te hebben dan de *ernst* van het gedrag. Het risico op de ontwikkeling van externaliserend gedrag is namelijk groter als er veel leerlingen in een klas zitten met gematigd externaliserend gedrag, dan enkele leerlingen met zeer externaliserend gedrag. Dit blijkt uit twee studies waarin ongeveer 5.000 basisschoolleerlingen en 17.000 middelbare scholieren langere tijd zijn gevolgd (Busching & Krahé, 2017; Thomas & Bierman, 2006). Ook is het risico op de ontwikkeling van agressief gedrag het grootst voor jongens die lange tijd in een klas zitten met veel klasgenoten met agressief gedrag én zelf ook neigingen hebben tot agressie. Dit blijkt uit een studie waarin 1.196 leerlingen in 109 basisscholen zes jaar lang zijn gevolgd (Kellam et al., 1998).

Imitatie en bekrachtiging als mogelijke oorzaken voor toename externaliserend gedrag

Een mogelijke verklaring voor het aanstekelijke effect van externaliserend gedrag, is dat leerlingen dit gedrag gaan imiteren, en dat dit gedrag vervolgens aangemoedigd wordt door die leerlingen van wie zij dit gedrag hebben overgenomen (Powers & Bierman, 2012). Een tweede mogelijke verklaring is dat, hoe meer agressie er in een klas is, hoe meer dit gedrag 'de norm' wordt, wat vervolgens kan leiden tot nog meer agressie (Henry et al., 2000; Müller et al., 2016, 2018). Een derde mogelijke verklaring is dat agressie in een klas ervoor kan zorgen dat het voor de leerkracht moeilijker is om orde te houden in de klas, waardoor de leerkracht straffen inzet als klassenmanagementstrategie, wat vervolgens weer kan leiden tot toename van agressie (L'Écuyer et al., 2021).

Vooral bij vriendschap is er risico op toename externaliserend en internaliserend gedrag

Of kinderen met externaliserend gedrag invloed hebben op het gedrag van hun vrienden, hangt mede af van wie het initiatief neemt voor de vriendschap.

Met name wanneer een leerling klasgenoten met externaliserend gedrag als vrienden kiest, neemt geleidelijk het **externaliserend gedrag** bij die leerling toe, ook als de leerling hiervoor nog helemaal geen externaliserend gedrag vertoonde. Dit blijkt uit longitudinale studies onder duizenden basisschoolleerlingen die meerdere jaren zijn gevolgd (Mrug et al., 2004; Warman & Cohen, 2000). Wanneer een leerling juist als vriend wordt gekozen door klasgenoten met externaliserend gedrag (en niet andersom, dus een leerling kiest deze klasgenoten zelf niet als vriend), dan leidde dit niet tot meer externaliserend gedrag (Mrug et al., 2004).

Dit kan mogelijk worden verklaard door de noodzaak die een leerling voelt om het gedrag te imiteren. Juist als een leerling graag bevriend wil zijn met een klasgenoot met externaliserend gedrag, kan de leerling het gedrag van deze klasgenoot gaan imiteren, om zo goedkeuring te krijgen (Dishion et al., 1996; Mrug et al., 2004). Als een leerling juist als vriend wordt gekozen, heeft de leerling toch al goedkeuring van deze klasgenoot, waardoor de leerling niet de noodzaak voelt om dit gedrag te imiteren.

Er kan een vicieuze cirkel ontstaan wanneer klasgenoten met externaliserend gedrag elkaar als vriend kiezen. Een studie onder 4.096 leerlingen in 27 basisscholen liet zien dat groep 3 leerlingen met agressief en verstorend gedrag wederzijdse vriendschap ontwikkelen met klasgenoten met ditzelfde gedrag, en dat dit agressief en verstorend gedrag in groep 5 voorspelde (Powers & Bierman, 2013). Hoe meer leerlingen met externaliserend gedrag er in een klas zitten, hoe groter de kans dat een leerling bevriend raakt met een klasgenoot met externaliserend gedrag.

Wanneer een leerling klasgenoten met externaliserend gedrag als vrienden kiest, neemt geleidelijk ook het **internaliserend gedrag** bij die leerling toe (Mrug et al., 2004). Een leerling die vrienden is met klasgenoten met externaliserend gedrag, is mogelijk vaker doelwit van agressief of grof gedrag, wat kan leiden tot verschillende internaliserende problemen, zoals een negatief zelfbeeld, depressie en angst (Dishion et al., 1996; Hoglund & Leadbeater, 2007). Wanneer een leerling juist als vriend wordt gekozen door klasgenoten met externaliserend gedrag (en niet andersom, dus de leerling kiest deze klasgenoten zelf niet als vriend), dan was er geen groei van internaliserende problemen (Mrug et al., 2004).

Leerkrachten kunnen het gedrag van de andere leerlingen ook negatiever ervaren

Als er veel leerlingen met gedragsproblemen in de klas zitten, kunnen leerkrachten ook het gedrag van de andere leerlingen negatiever ervaren. Dit blijkt uit een Nederlandse studie onder 184 leerkrachten van in totaal 3.649 leerlingen (Wienen et al., 2019). Mogelijk moedigen leerlingen met gedragsproblemen hun klasgenoten aan om zich op dezelfde manier te gedragen, en er dus daadwerkelijk een toename is van gedragsproblemen, waardoor de leerkracht meer negatieve percepties heeft van de klasgenoten en de klas als geheel. Maar het kan ook zijn dat leerlingen met gedragsproblemen stress veroorzaken bij hun leerkrachten (bijv. Hastings & Bham, 2003), waardoor leerkrachten minder goed in staat zijn om te gaan met het gedrag van de klasgenoten, waardoor negatieve interacties met deze klasgenoten ontstaat. Dit betekent dat er een vicieuze cirkel ontstaat waarbij leerkrachten een steeds negatiever beeld krijgen van het gedrag van de overige klasgenoten.

Voor leerlingen met externaliserend gedrag kan het juist goed zijn om in de klas te zitten met klasgenoten zonder dit gedrag

Voor leerlingen met externaliserend gedrag kan het juist goed zijn als zij in de klas zitten met klasgenoten zonder dit gedrag (bijv. Hektner et al., 2003; Warman & Cohen, 2000). Met name door een leerling met externaliserend gedrag in de klas te plaatsen naast een sociale klasgenoot die goed in de klas ligt, neemt volgens leerkrachten het externaliserende gedrag van de leerling af. De klasgenoot die aan de leerling met externaliserend gedrag werd gekoppeld, werd over de tijd heen niet meer agressief of minder sociaal, maar hun sociale status daalde wel iets. Dit blijkt uit een studie in 64 klassen met 221 basisschoolleerlingen (Van den Berg & Stoltz, 2018). Inclusief onderwijs, waarbij leerlingen met en zonder gedragsproblemen samen naar school gaan, kan voor leerlingen met externaliserend gedrag dus positief uitpakken.

Geraadpleegde bronnen

Brown, W. (1982) Classroom climate: Possible effects of special needs on the mainstream. *Journal for Special Educators*, *19*(1), 20-27.

Busching, R., & Krahé, B. (2017). The contagious effect of deviant behavior in adolescence. *Social Psychological and Personality Science*.

Dishion, T. J., Spracklen, K. M., Andrews, D. W., & Patterson, G. R. (1996). Deviancy training in male adolescents friendships. *Behavior Therapy*, *27*, 373-390.

Figlio, D. N. (2007). Boys named Sue: Disruptive children and their peers. *Education Finance and Policy*, *2*(4), 376-394.

Hastings, R. P., & Bham, M. S. (2003). The Relationship between Student Behaviour Patterns and Teacher Burnout. *School Psychology International*, *24*(1), 115-127.

Hektner, J. M., August, G. J. & Realmuto, G. M. (2000). Patterns and temporal changes in peer affiliation among aggressive and nonaggressive children participating in a summer school program. *Journal of Clinical Child Psychology*, *29*(4), 603-614.

Hektner, J. M., August, G. J. & Realmuto, G. M. (2003). Effects of pairing aggressive and nonaggressive children in strategic peer affiliation. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *31*(4), 399-412.

Henry, D., Guerra, N., Huesmann, R., Tolan, P., VanAcker, R. & Eron, L. (2000). Normative influences on aggression in urban elementary school classrooms. *Am J Community Psychol*, *28*, 59-81.

Hoglund, W. L. & Leadbeater, B. J. (2007). Managing threat: Do social-cognitive processes mediate the link between peer victimization and adjustment problems in early adolescence? *Journal of Research on Adolescence*, *17*, 525-540.

Kellam, S., Ling, X., Merisca, R., Brown, H. & Ialongo, N. (1998). The effect of the level of aggression in the first grade classroom on the course and malleability of aggressive behavior into middle school. *Development and Psychopathology*, *10*. 165-85.

L'Écuyer, R., Poulin, F., Vitaro, F. & Capuano, F. (2021). Bidirectional links between teachers' disciplinary practices, students' peer status, and students' aggression in kindergarten. *Res Child Adolesc Psychopathol*, *49*, 671-682.

Mrug, S., Hoza, B. & Bukowski, W. M. (2004). Choosing or being chosen by aggressive–disruptive peers: Do they contribute to children's externalizing and internalizing problems? *J Abnorm Child Psychol 32*, 53–65

Müller, C., Hofmann, V., Fleishcli, J., & Studer, F. (2016). Classroom peer influence from the entire class, dominant students, and friends. *Journal of Cognitive Education and Psychology*, *15*, 122-145.

Müller, C. M., Hofmann, V., Begert, T., & Cillessen, A. H. (2018). Peer influence on disruptive classroom behavior depends on teachers' instructional practice. *Journal of Applied Developmental Psychology*, *56*, 99-108.

Powers, C. J., Bierman, K. L. & Conduct Problems Prevention Research Group. (2013). The multifaceted impact of peer relations on aggressive-disruptive behavior in early elementary school. *Dev Psychol*, *49*(6), 1174-86.

Ruijs, N.M., Van der Veen, I. & Peetsma, T.T.D. (2010) Inclusive education and students without special educational needs. *Educational Research*, *52*(4), 351-390.

Snyder, J., Schrepferman, L., Oeser, J., Patterson, G., Stoolmiller, M., Johnson, K,. & Snyder, A. (2005). Deviancy training and association with deviant peers in young children: Occurrence and contribution to early-onset conduct problems. *Development and psychopathology*, *17*. 397-413.

Thomas D. E., Bierman K. L., & Conduct Problems Prevention Research Group. (2006). The impact of classroom aggression on the development of aggressive behavior problems in children. *Development and Psychopathology*, *18*, 471-487.

Van den Berg, Y. H. M. & Stoltz, S. (2018). Enhancing social inclusion of children with externalizing problems through classroom seating arrangements: A randomized controlled trial. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, *26*(1), 31-41.

Warman, D. M. and Cohen, R. (2000). Stability of aggressive behaviors and children's peer relationships. *Aggr. Behav.*, 26, 277-290.

Wienen, A. W., Batstra, L., Thoutenhoofd, E., Bos, E.H., & De Jonge, P. (2019). Do troublesome pupils impact teacher perception of the behaviour of their classmates? *European Journal of Special Needs Education*, *34*(10), 114-123.

Meer weten?

- Kennisrotonde (2024) Wat is het effect van externaliserend gedrag van leerlingen op de leerresultaten van hun klasgenoten?
- Kennisrotonde (2018) Hoe kunnen docenten omgaan met verstorend gedrag in de vmbo-bovenbouw van het speciaal onderwijs, zodat alle leerlingen een goed pedagogisch klimaat ervaren?
- Het heeft meestal juist positieve effecten op de sociaal-emotionele ontwikkeling van klasgenoten als zij in de klas zitten met leerlingen met andere problematiek dan externaliserend gedrag (zoals leerproblemen, internaliserende problemen, slechtziendheid, slechthorendheid, lichamelijke en/of verstandelijke handicaps). Zie Kennisrotonde (2024) In hoeverre draagt inclusief onderwijs bij aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen in het primair onderwijs?

Over deze vraag

Opgesteld door:	Joanne Lourens (antwoordspecialist) en Annabel Vaessen (kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller:	Docent Hogeschool
Geraadpleegde expert:	Rianne Bosman, universitair docent Universiteit van Amsterdam
Onderwijssector:	Primair onderwijs, voortgezet onderwijs, speciaal onderwijs
Trefwoorden:	Externaliserend, agressief, verstorend, gedrag, internaliserend
Referentie:	Kennisrotonde. (2024). *Wat is het effect van externaliserend gedrag van leerlingen op het gedrag van hun klasgenoten?* (KR. 2047)

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.